

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΜΠΑΡΤΟΚ

H. H. STUCKENSCHMIDT

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΜΠΑΡΤΟΚ

Τόν είδα για τελευταία φορά τὸ φθινόπωρο τοῦ 1938. Ἔμενε σ' ἓνα πυκνοφυτεμένο προάστιο τῆς Βουδαπέστης. Ἐπρεπε νὰ πᾶς ἄρκετὴ ὥρα μὲ τὸ τράμ γιὰ νὰ φθάσης στὴν ὥραία βίλλα, ἀπὸ τὴν ὁποία κρατοῦσε λίγα μόνο δωμάτια καὶ ὄχι τὰ καλύτερα. Ἐρχόμουν ἀπὸ τὴν Πράγα καὶ ἡ συζήτηση περιστράφη στὴν πολιτικὴ. Τὶ θὰ γινόταν ἡ Τσεχοσλοβακία, ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Οὐγγαρία; Ὁ Μπαρτόκ μοῦ εἰδεξε ὄστερα τὰ χειρόγραφα ἑνὸς μόλις τελειωμένου ἔργου του. Τὸ εἶχε συνθέσει γιὰ μίαν τούρνιαν στὴν Ἀμερική μὲ τὸν βιολονίστα Ἰωσήφ Σιγκέτι καὶ τὸν Μπέννου Γκοούντμαν! Τὸ ὄνομασε «Contrastes».

Ἡ ἀτμόσφαιρα στὸ σπίτι ἦταν ἰδιόρρυθμη, μᾶλλον

λιτὴ καὶ μολατατατὰ πρόσχαρη, χαρακτηριστικὸ ποῦ προερχόταν ἀπὸ μικρὰ φολκλοριστικὰ ἔνθymια: Πολύχρωμα κεντημένα πεισετάκια σὲ ζωηροὺς τόνους, ὅπως τὰ ἀγαποῦν οἱ χωριάτες τῶν Βαλκανίων. Πολλὰ βιβλία, πλάκες γραμμωφώνου, νότες, ἓνα πιάνο μὲ οὐρῶ, καὶ φυσικὰ ἓνα γραμμῶφονο.

Ὁ Μπαρτόκ ἦταν κοντός, πολὺ λεπτὸς σχεδὸν ἀδύνατος, μὲ φωτεινὰ, διαπεραστικὰ καὶ κάπως ἐξεταστικὰ μάτια. Τὰ ἀδύνατα χέρια του εἶχαν μίαν σχεδὸν γυναικεῖαν λεπτότητα. Ἐνα πρόσωπο εὐγενές καὶ ὀλοπνεῦμα, κανονικὸ καὶ σὰν χυμένο ἀπὸ μπροῦντιζο. Σπανίως συνήντησα ἄνθρωπο στὴν ὄψη τοῦ ὁποῦο νὰ καθρεφτίζεται μὲ ἀπόλυτη εὐκρίνεια, διανοητικὴ ἀ-

«ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ»

γνότης και τὸ ἀδιάφθορον τόσο καθαρά. Ὁ Μπαρτόκ ἦταν τίμιος μέχρι τραχύτητος. Δὲν ἤξερε συμβιβασμούς οὔτε στὴν τέχνη οὔτε στὴν πολιτική. Ὅταν ἔγινε πενήντα ἔτων, καὶ ἦταν ἤδη διάσημος, ἡ πόλις τῆς Βουδαπέστης τοῦ ἀπένευμε τὸν τίτλο τοῦ καθηγητοῦ. Ἐκεῖνος δὲν τὸν δέχτηκε μὲ τὴν παρατήρηση ὅτι ἡ τιμὴ φθάνει πολὺ ἄργα γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ ὡς διάκριση.

Τὸ 1936 ἔγινε στὴν χιλιερικὴ Γερμανία, στὸ Ντύσσελτορφ, ἡ περιβόητος ἔκθεσις «εὐφυλισμένης μουσικῆς». Ὁ Μπαρτόκ ἔμαθε ὅτι λείπουν ἀπ' αὐτὴν τὰ δικά του ἔργα. Μὲ ἓν γράμμα του πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τοῦ Ρίμπεντροπ διαμαρτυρήθηκε ἐντονότατα γιὰ τὴν παράλειψη.

Παρ' ὅλη τὴν ἀπειθοδοξία ποὺ κυριαρχοῦσε στὴ σκέψη του, ἦταν ὀρθολογιστῆς, καὶ πίστευε στὸ μέλλον ὅπως μόνον οἱ ἄνθρωποι τῆς γολλικῆς ἐπανάστασως. Μέχρι τὴν δημιουργικὴ του ἐργασία τὰ πάντα ἦταν κανονισμένα ἕως τὴν τελευταία λεπτομέρεια, ὁπαγορευμένα ἀπὸ τὴν λογικὴ, τὸν ἔλεγχον τῆς νοήσεως καὶ ἀκόμα τοῦ χρονόμετρου. Αὐτὸ ἦταν ἓνα χαρακτηριστικὸ ποὺ τὸν συνέδεε μὲ τὸν Ἰγκορ Στραβίνσκυ, τὸν μανιῶδη θιασώτη τῆς ὥρολογιακῆς ἀκριβείας. Καὶ ὁ Μπαρτόκ ὅποιασδήποτε στὴν κυριαρχία τῶν χρονόμετρων. Ἐίχε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μαζὺ του ἓνα μετρονόμο μὲ τὸν ὅποιον δταν μελετοῦσε ἐξέλεγε καὶ διόρθωνε τὰ τέμπι του.

Ἐνας μεγαλοπόλιτης στὴν ἄκρη μιᾶς μεγαλουπόλεως. Κοίταξε ἀπὸ τὸ παράθυρό του ποὺ ἦταν πρὸς

τὴν ἐξοχὴ, ἔβλεπε κανεὶς λειβάδια, καὶ προαισθανόταν τὴν «Πούστα», τὸν μεγάλο κίτρινο, μονότονο κάμπο τῆς Οὐγγαρίας. Ὅταν στράφηκα ὁ Μπαρτόκ εἶχε βάλει μιὰ πλάκα στὸ γραμμόφωνο. Ἄκουσα ἓναν τρελλὸ χορὸ χαρακτηριστικὰ βαλκανικοῦ τύπου. «Τὶ ρυθμὸς ἦταν αὐτός»; ρώτησα τὸν Μπαρτόκ δταν τελείωσε. Χαμογέλασε κοροϊδευτικά. «Αὐτὸ ἤθελα ἀκριβῶς νὰ μάθω ἀπὸ σὰς». Ἐβαλε τὴν πλάκα ἀκόμα μιὰ φορά. Ἦταν ἓνας πολὺ γρήγορος ρυθμὸς δώδεκα ὀγδῶν, ἀλλὰ ὄχι τονισμένος σὰν Siciliano ἀλλὰ ἀσύμμετρος. 2+3+2+3+2. Γιὰ τὸν Μπαρτόκ ἦσαν κάτι πολὺ συνηθισμένο, ἐμένα ὅμως μοῦ ἔκανε τότε κόπο νὰ καθορίσω τὸν ἀσυνήθιστο καὶ ἀνυπότακτο αὐτὸν ρυθμὸ. Αὐτὴ ἦταν ἀκριβῶς ἡ ἄλλη μεριά του κόσμου εἰς τὴν ὁποία ζοῦσε πνευματικῶς καὶ ἐργαζόταν ὁ Μπαρτόκ.

Γιατὶ ὅλη ἡ ἀγάπη αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου τῶν νεύρων, τοῦ μεγαλοπόλιτου, καὶ τοῦ ἐκλεπτυσμένου καλλιτέχνη, ἀνῆκε στὸ δημοτικὸ τραγοῦδι καὶ στὸ λαϊκὸ χορὸ τῆς κοντινῆς καὶ μακρινῆς του πατρίδας. Μία ἀγάπη ποὺ τὸν περιπλανοῦσε χρόνια δλόκληρα σὲ χωριά, βουνὰ καὶ κοιλάδες τῆς Οὐγγαρίας καὶ τῆς Ρουμανίας, ἕως τὴν ἐγγύς Ἀνατολὴν στὰ πρόθυρα τοῦ ἀραβικοῦ πολιτισμοῦ, ποὺ ὄφησε τὰ ἴχνη του στὰ Βαλκάνια. Ἐφοβισμένος μὲ φωνόγραφο καὶ τὰ λοιπὰ χρειώδη γιὰ φωνογραφικὲς ἐγγραφές, πήγαινε ὁ Μπαρτόκ σὲ μακροχρόνια ἐξερευνητικὰ ταξίδια. Κατ' αὐτὸ τὸν τρόπο συνέλεξε χιλιάδες φωνογραφικὲς ἐγγραφές, εἰς ὁποῖες κατέτασε μὲ ἐπιμέλεια σὲ κατηγορίες καὶ μετέγραφε σὲ νότες.